

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofredactie: G. H. Waage, Prof. Pieter Willemsstraat 41, Maastricht, Telefoon 2077. **Mederedacteuren:** Jos. Cremers, Looiersgracht 5, Maastricht, Tel. 208. Dr. H. Schmitz S. J., Ignatius College, Valkenburg (L.), Telef. 35. R. Geurts, Echt. **Penningmeester:** ir. P. Marres, Villa „Rozenhof“, St. Pieter-Maastricht, Postgiro 125366 ten name v.h. Nat. hist. Gen., Maastricht. **Drukkerij v.h. Cl. Goffin**, Nieuwstr. 9, Tel. 45.

Versijnt **Vrijdags** voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan alle Leden van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Jaarl. contributie der leden f 3.50. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging Maandelijksche Vergadering op Woensdag 12 Dec. 1934. — Nieuw lid. — Ruilverkeer. — Verslag van de Maandelijksche Vergadering op Woensdag 7 Nov. 1934. — Jos. Cremers. Een collectie Toryminen van wijlen Pater H. Dettmer S. J. — Walther Horn. Neues über das Genus *Prothyma* (Cicind.: Col.). — Robert Leruth. Exploration biologique des cavernes de la Belgique et du Limbourg hollandais XVIIIe contribution. Crustacés aquatiques. (Suite). — S. L. Brug. Contribution à l'étude de la Faune Népenthoïde. Art. VI. Culicidae, collected from *Nepenthes* in Borneo. — H. Schmitz S. J. Zwei neue *Puliciphora*-Arten (Diptera, Phoridae).

De Maandelijksche vergadering wordt in verband met St. Nicolaas-avond, niet gehouden op 5 maar op 12 December, te 6 uur in het Museum.

NIEUW LID.

P. Blijdorp, Arboretumlaan 7, Wageningen.

RUILVERKEER.

Gesellschaft für Höhlenforschung und Höhlenkunde, Hornstrasse 6, Berlin SW 61. Koninklijk Natuurh. Museum van België, Vautierstraat 31, Brussel.

VERSLAG VAN DE MAANDELIJSCHES VERGADERING OP WOENSDAG 7 NOV. 1934.

Aanwezig de dames: A. Kemp-Dassen, B. v. Itallie en B. Vankan en de heeren: Jos. Cremers, H. Schmitz S. J., P. Marres, Fr. v. Rummelen, M. Kemp, J. Beckers, M. Mommsers, K. Stevens, G. Caselli Jr., Aug. Kengen, M. Schoonbrood, Eug. Kruytzer, J. Rijk, D. v. Schaik, Br. Christophorus, L. Grossier, M. Schaik, L. Berg, Edm. Nijst, Fr. Sonnevillie, H. Jongen en G. Waage.

Na de opening van de vergadering toont de heer Kengen een stukje mergel, afkomstig uit de groeve „van der Zwaan“ met tanden van *Anomoedus spec.*

De heer Beckers doet de volgende mededeeling Het komt mij voor, dat in den laatsten tijd de

geologie op onze vergaderingen een beetje in de verdrukking gekomen is, door de plant- en dierkunde. Het is daarom, dat ik gemeend heb, vandaag eenige geologische voorwerpen te moeten demonstreeren.

Waar Zuid-Limburg zoo buitengewoon interessant is op geologisch gebied, is het zaak bij de leden de belangstelling gaande te houden, opdat zoo weinig mogelijk van deze natuurschatten verloren gaan.

Ik wil u dan enkele voorwerpen toonen, die in den laatsten tijd in mijn bezit gekomen zijn.

In de eerste plaats een u allen bekend mioceneen vuursteen, zooals er karrevrachten in het tertiair en meer speciaal in het miocene te vinden zijn. Deze is echter buitengewoon merkwaardig, omdat u er duizenden kunt doorslaan, alvorens zoo'n tweede te vinden. U ziet hier in het binnenste, een fossiel, n.l. een sponsje, volkomen gaaf verkiezeld.

Het tweede is een overeenkomstig voorwerp, maar hier heeft het kiezelzuur een Hexakoraal omhuld. Dit is afkomstig uit een grintgroeve bij Spaubeek.

Het derde werd mij een paar weken geleden gebracht door den heer Boyens uit Sweickhuizen, die het gevonden had in zijn grintgroeve. Dit is geologisch wel niet zoo interessant, het is meer een puzzle. Men vraagt zich af, waarvoor heeft dit gesdiend? Het maakt toch den indruk een voorwerp te zijn, dat doelbewust gemaakt is. Zou het misschien de spaarpot van den een of anderen *Pithecanthropus erectus* zijn, die daar in Sweickhuizen in den voortijd rondgedoold heeft? Het is eenvoudig een *lusus naturae*, maar niet minder interessant, omdat het ons zien laat, hoe zich in den voortijd, die vuursteenknollen gevormd hebben, die wij hier dagelijks ontmoeten.

Waar de heer Keuller, ons medelid, reeds vroeger door slijpplaatjes bewezen heeft, dat de vuur-

steen afgezet is rondom het een of ander klein fossiel, leveren deze voorwerpen macroscopisch ons hetzelfde bewijs. Hier toch heeft zich het kiezelzuur afgezet om een spons, een koraal en om een stuk van een boomtak.

Het ontstaan moeten wij ons dan als volgt denken.

Het kiezelzuur, dat in de secundaire Krijtze, in tegenwoordigheid van basen, in losse verbinding is opgelost en dat ontstaan is uit vergane kiezelplanten, of uit de pantsers van sponzen, Radiolariën en Bryozoën, zal onder invloed van zuren als gel neerslaan op het eerste het beste vaste voorwerp en het aanschijn geven aan die grillige vuursteenklompen.

Bij het nauwkeurig beschouwen van dit voorwerp kan er wel geen twijfel bestaan, of het voorwerp, waarom zich de vuursteen heeft afgezet, is een tak van een boom geweest. Wij zien toch vier holle uitsteeksels, wat niets anders kunnen zijn, dan de zijtakken, waarom heen zich de vuursteen heeft afgezet.

Hoe echter dit soort deksel te verklaren is en hoe het komt, dat de tak zelf niet verkieseld is zooals de spons en de koraal, is niet met zekerheid te zeggen. Mogelijk is, dat, voordat het fossilificatieproces afgeloopen was, het voorwerp aan de oppervlakte gekomen en de tak weggerot is.

De heer **Rijk** toont een exemplaar van *Mesogona oxalina*, door hem 16 Oct. 1934 te Meerssen op licht gevangen.

Deze vlinder, thuis behorend in Zuid-Duitsland, Zwitserland en Hongarije en die volgens de „Bouwstoffen“, dus voor 1866, te Montferland werd gevangen, wordt sindsdien nog éénmaal vermeld uit Valkenburg in 1910.

Verder een exemplaah van *Lyceana icarus* var. *grassipuncta*, door den heer G. Caselli gevangen te Meerssen 13 Juni 1934.

De heer **D. v. Schaik** toont een takje *Berberis vulgaris* met bessen en bloemen.

De heer **Sonneville** toont een tak met een peer, die doorgegroeid is en deelt mede half October een ♂ van den zwarten specht ontvangen te hebben, dood gevonden te Nuth.

P. H. Schmitz laat ter bezichtiging rondgaan de, als larven in Hymenoptera parasiteerende, vliegen van 't Natuurhist. Museum, die tot de familie *Conopidae* behoren, en die hij in den laatsten tijd met behulp van Lindner „Die Fliegen der paläarktischen Region“ op naam gebracht heeft. Hun aantal is gering en er is geen voor de Nederlandse fauna nieuwe soort bij. Alleen *Myopa bucata* L. is in vrij veel exemplaren aanwezig. Van *Physocephala nigra* Deg. hebben we 2 exemplaren, waarvan het eene, op 19.VI. '32 bij Heel door onzen Voorzitter en den heer Marres gevangen, in afwijking van de gewone kleur een geheel zwart abdomen vertoont. Ook Schiner vermeldt een dergelijk individu in zijn *Fauna Austriaca*, maar bij Lindner vindt men er niets over. Spr. vermoedde eerst, dat de goudgele dwarsbanden van 't achterlijf alleen maar door vettig worden van 't abdomen verdwenen waren. Inderdaad trad na behandeling met zwavel ether op 't 1e en 2e segment

de typische goudgele kleur op, maar de rest is en blijft zwart.

De Voorzitter deelt 't volgende mede.

Den 19en October l.l. ontving ik van den Rijks-tuinbouwconsulent alhier, den heer van der Kroft, een aantal twijgen van een appelboom, welke sterk aangetast waren door geparasiteerde bloedluizen.

Dat ze geparasiteerd waren, was duidelijk te zien. De zwart geworden, bewegingloze luizen bevatten een volwassen larve, en hier en daar vertoonden de luizenlichamen een klein rond gaatje, 'n bewijs, dat de parasiet deze lichamen reeds verlaten had.

De vraag van den heer v. d. Kroft was, of ik wellicht kon achterhalen, of we hier te doen hadden met 't sluipwespje *Aphelinus mali* Say, dan wel met 'n andere voor bladluizen nog onbekende parasiet.

Zondag 21 Oct. kwamen er 'n paar beestjes uitsluipen en ik meende met zekerheid te doen te hebben met *Aphelinus mali*.

Immers 't waren heel kleine, één mm lange wespjes, zwart van kleur, met een lichten band om 't achterlijf, dicht bij 't borststuk en voorzien van 4 glanzende glasheldere vleugeltjes.

Zoo op 't eerste gezicht leken de diertjes op heel kleine vliegjes. Daarenboven waren ze buitengewoon beweeglijk en konden springen haast als vlooiën.

In de beschrijving, welke mij ten dienste stond, in: „Verslagen en Mededeelingen van den Plantenziektenkundigen Dienst te Wageningen“ No. 51, miste ik wel de opgave, dat de spriet van *Aphelinus mali* Say evenals verschillende deelen der pootjes veel lichter gekleurd zijn dan 't overige lichaam.

Dies zond ik zekerheidshalve een levend exemplaar op aan den altijd tot helpen bereidwilligen heer Koornneef te Rhenen, die me antwoordde, dat we inderdaad met *Aphelinus mali* Say te doen hadden.

De geschiedenis voor ons land van dit sluipwespje, 't welk behoort tot de familie der *Chalcididae*, is zeer merkwaardig en is te vinden in bovengenoemde Verslagen, pag. 79.

„In 1924 heeft de Plantenziektenkundige Dienst een partijtje door het niet inheemsche sluipwespje *Aphelinus mali* geparasiteerde bloedluizen uit Frankrijk geïmporteerd, ten einde te trachten dit wespje hier te lande vasten voet te doen krijgen en het dus te gebruiken in den strijd tegen de bloedluis. Deze z.g. biologische bestrijdingsmethode belooft inderdaad te zullen slagen, het wespje heeft zich hier niet alleen in stand weten te houden, maar zich op de op de terreinen van den Dienst opzettelijk daarvoor aangeplante, door bloedluis aangetaste Doucin zaailingen zoo sterk vermeerderd, dat thans een begin is gemaakt met de distributie dezer wespjes aan hen, die sterk door bloedluis aangetaste appelboomen bezitten en met deze methode een proef willen nemen.“

Met geparasiteerde bloedluizen bezette takjes werden toen o.a. gestuurd naar Maastricht, Gronsveld, Heerlen, Vaals. Deze uitzending had plaats

in 1926. In 1927 bleef 't resultaat beneden de verwachting. Langzaam aan echter bleek de bloedluis meer en meer door de wespjes te worden aangestast. Hoe 't dit jaar is in overig Nederland, weten we niet, maar in Maastricht is 't voor 1934 verbluffend. *Aphelinus mali* heeft hier in grooten stijl aan de bladluis den oorlog verklaard. Ik verzoek belangstellenden op deze kwestie eens te letten en hun bevindingen mede te deelen.

Vervolgens toont de Voorzitter een verzameling wantsen, allemaal *Homoptera*, door hem zelf en door Pater Scholte S. J. voor 't Museum bijeengebracht.

De heer Blöte, conservator aan 's Rijks Museum voor Natuurlijke Historie te Leiden, had de welwillendheid deze te determineren en vond er ettelijke merkwaardigheden tusschen: o.a. een exemplaar *Euscelis stactagalus* Arm., nieuw voor de Nederlandsche fauna. Het dier komt eigenlijk in Zuid-Europa voor; Noordelijker wordt 't ook wel eens aangetroffen in parken en wel op Tamarix. De Voorzitter ving dit exemplaar 1—9—'34 in den Museumtuin en ook op Tamarix!

Verder ontdekte de heer Blöte tusschen dit materiaal een andere bijzonderheid, n.l. *Triozacanthrantia* Nall., behoorende tot de z.g. bladvllooien, door Pater Scholte gevonden te Spaubeek, 2—12—'32. Van deze wants was tot nu toe slechts één exemplaar uit Nederland bekend, 't welk zich bevindt in de z.g. Naardermeer-collectie (Museum Amsterdam).

Tot slot toont de Voorzitter een collectie *Toryminen*, afkomstig uit de collectie van wijlen Pater Dettmer S. J. (Zie 't artikel in dit nummer).

De heer Nyst had naar aanleiding van de mededeelingen van Pater Raignier omtrent het kweken van mieren binnen vier maanden, met een na de huwelijksreis gevangen koningin, waaromtrent naar het Maandblad van 30 Dec. 1932, blz. 151, verwezen wordt, nieuwe proeven gedaan, die wederom met succes beloond zijn geworden. Het vorig jaar stierf de voor het experiment bestemde koningin van *Lasius niger*, waarschijnlijk tengevolge van het niet geregeld vochtig houden van het kunstnest. Dit jaar lukte het beter en bestaat de gekweekte kolonie thans uit de koningin en zeven werksters. Deze laatste hebben zich binnen den tijd van drie maanden uit het eerste legsel ontwikkeld.

In begin Juli 1934 werd de koningin, die reeds de vleugels afgeworpen had, gevangen en in het kunstnest opgesloten. Geen voedsel werd haar verstrekt en er waren ook geen resten van suiker (van vroegere proeven) in het kunstnest zichtbaar.

Midden October 1934 werd geconstateerd, dat de koningin een gezelschap van zeven kleine werksters had en dat deze koloniestichting in minder dan drie maanden gebeurd was, want de werkmertjes moeten, toen ze opgemerkt werden, reeds 2 of 3 weken oud geweest zijn, daar er zich reeds nieuwe eieren in tamelijk verren staat van ontwikkeling in het nest bevonden. Nadere bijzonderheden en tijdsopgaven omtrent het verschij-

nen der eerste eieren, larven, poppen en imagines kunnen niet medegedeeld worden, wijl de koningin van het eerste oogenblik absolute rust is gegund. Hetzelfde was het geval met de in 1932 opgeslotene en hieruit leidt de spreker het opvallende succes af, dat hij, volgens Pater Schmitz, bij het kweken van nieuwe mierenkolonies heeft.

Naar aanleiding hiervan werden eenige bijzonderheden over het kunstnest medegedeeld, die misschien een aanwijzing voor andere liefhebbers kunnen zijn. Het nest, d.i. de oppervlakte der gangen is 13 cm lang en 8 cm breed. De gangen, vier in aantal, liggen parallel naast elkaar. Slechts de eerste is bij de opening van het nest en aan het uiteinde met de tweede verbonden. De ondervinding was opgedaan, dat het bijvoegen van eenig zand in het nest aan te bevelen is, daar dit door de koninginnen gebruikt wordt om zelfs de voegen tusschen het glas en gips over de geheele lengte dicht te maken. De twee laatste koninginnen deponeeren haar eieren in het midden van de tweede gang, zonder de eieren met zand te omkleeden. Dit gebeurde wel in een nest met een vierkante holte en één gang, waarin de eieren gelegd waren. Met dit soort nest zijn bij twee proeven geen kolonies kunnen gekweekt worden, daar de koninginnen ondanks de noodige verzorging zijn doodgegaan. Het nest bevindt zich in een op het noorden gelegen vertrek, en wordt nooit in de zon geplaatst. Het werd goed vochtig gehouden met water, dat geruimen tijd in het vertrek had gestaan. Dit gebeurde meestal om de twee dagen en er werd zo lang water in de gleuf gedaan, totdat het gips het niet meer opzoog.

P. Schmitz zegt naar aanleiding van deze mededeeling, dat het met rust laten van het observatienest ook volgens zijn overtuiging de hoofreden geweest zal zijn voor het slagen van deze nieuwe proef. Overigens zijn er toch al wel gevallen bekend, dat de eerste werksters-generatie van *Lasius niger* in even korten of zelfs nog korteren tijd verscheen. Donisthorpe vertelt (British ants 1915 p. 209) dat hij in Juli 1914 een ontvleugelde *nigra*-koningin in een kunstnest plaatste en daarin op 1 September twee kleine werksters vond. Ook in dit geval werd de geïsoleerde koningin volstrekt met rust gelaten („no attention was paid to this nest" l.c.).

EEN COLLECTIE TORYMINEN

van wijlen Pater H. Dettmer S. J.

In de nalatenschap van Pater H. Dettmer S. J. bevond zich een collectie *Toryminen*, een onderfamilie van de familie der *Chalcididen*.

Chalcididen zijn kleine, meestal metaalglanzige wespjes, die vrij vlug kunnen loopen, niet zelden ook springen en parasitisch leven op, of in andere insecten, waarvan ze eieren, larven, poppen, imago's, met hun, aan 't achterlijf ontspringende legboor, aantasten.

Hoofdzakelijk leven zij bij gallenverwekkende insecten, zooals Cynipiden (galwespen) en Ceci-